

Beszámoló az Öcsödi Települési Értéktár Bizottság munkájáról

A 2000-es években egy egyedülálló kezdeményezés bontakozott ki Magyarországon. Egy több irányból szerveződő, a magyarság értékeit összegezni, rendszerezni kívánó mozgalom indult el azzal a céllal, hogy a magyar nemzet értékeit összegyűjtse, értéktárakba rendezze, mellyel biztosíthatja annak megfelelő védelmét és nyilvántartását, valamint az utókor számára történő megőrzését. Ezen törekvés hatására született meg a magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény.

A törvény előkészítése során két nagy „elv” vitatkozott egymással. Az egyik elv a központi irányítást és felügyeletet helyezte volna előtérbe. Azt szerették volna, ha egy központi szerv egységes kritériumrendszer alapján dönt a helyi értéktárak tartalmáról. Ezt az elvet azonban sokan megkérdőjelezték, mondván, hogy ne egy messziről jött ember mondja meg egyetlen településen sem, hogy mi legyen az adott településen élők számára érték. A helyi közösségek által őrzött és ápolt hagyományokat, értékeket a helyiek ismerik igazán. A helyi értékek kiválasztásához módszertani segítségre szükség lehet, de felügyeleti szervre nem. Így lett önként vállalt feladat minden település számára a helyi értéktárak alakítása: így kapták meg a helybeli emberek, közösségek a jogot és lehetőséget az értékeik kiválasztásához.

Minden közösségnek vannak értékei, még a legkisebbnek is, függetlenül attól, hogy hány tagja van és hol helyezkedik el. A közösség formálja az értéket, az érték a közösséget, mellyel létrejön a közösségmegtartó érték, az értékmegtartó közösség. Minden település maga dönthet arról, hogy milyen dolgok kerüljenek az értéktárba, ami egyrészt nagy lehetőség, mindamellett nagy felelősség is.

Egy település közössége számára a saját, helyben megtalálható értékeik fontosak igazán. Ezek azok, amiket már felmenőik is ismertek, a mostani lakosok számára is meghatározóak, és szeretnék, ha az utódok is ismernék. Egyszerűen azért, mert a sajátjuknak vallják, büszkéik rá. Bármely érték, mely a helyiek számára jelentőséggel bír, bekerülhet a helyi települési értéktárba.

Előfordulhat, hogy az adott érték nem csak az adott településen számít értéknek, hanem az egész megyében. Ebben az esetben felterjeszthető a megyei értéktár bizottság elé a javaslat, és pozitív elbírálás esetén bekerülhet a megyei értéktárba. A hazai helyi értéktárak mintájára külhoni települési, illetve a megyei szintnek megfelelő külhoni nemzetrész értéktárak jöhetnek létre.

Amennyiben a megyei értéktárban jegyzett érték az ország, sőt a magyar nemzet számára is jelentőséggel bír, a javaslat felterjeszthető a Hungarikum Bizottság elé, és bekerülhet a Magyar Értéktárba. Amennyiben ezzel a kiemelkedő nemzeti értékkel a világ bennünket, a magyar nemzetet is azonosítja, akkor egy újabb felterjesztés és pozitív döntés után a Hungarikumok Gyűjteményének soraiba is bekerülhet.

Minden Magyarországon található településnek jogában áll, hogy helyi értéktárat hozzon létre. Önkormányzatok esetében a helyi értéktárak létrehozása önként, és nem kötelező feladatnak minősül. A létrehozását érintő nemleges döntést bármikor megváltoztathatják.

Hogy mi kerülhet a helyi értéktárba? Minden, amiről a közösség úgy dönt. A törvény egyfajta útmutatást ad az értékek kiválasztásáról. Helyi értékek esetében a természeti és az épített örökség kategóriában érzékelik a javaslatok döntő többsége. Ezt követik az étel és ital különlegességek, hiszen szinte minden település rendelkezik valamilyen speciális recepttel. Sok településnek van(nak) olyan szülöttje(i), aki(k) példa/példák lehet(nek) a mostani generáció előtt. Az ő jelölésük kapcsán fontos tudni, hogy a törvény tiltja, hogy egy ember önmagában az értéktár elemévé váljon, de azt nem, hogy ezen személy életútja, munkássága, egy életen át tartó tevékenysége bekerüljön az értéktárba. Bekerülhet a helyi értékek közé egy hagyományörző közösség évtizedeken át végzett tevékenysége, egy helyi rendezvénysorozat, vagy egy helyi jellegzetesség, egy hagyomány, ami a mai napig fennmaradhatott. Vagyis minden olyan értékkel és minőséggel rendelkező dolog bekerülhet a helyi értéktárba, amit a helyiek értéknek tartanak és az értéktárba jelölik.

A helyi értéktárba való jelöléshez egy javaslattevési lapot szükséges kitölteni, melyben az előterjesztő (bárki lehet) megnevezi az adott értéket, majd röviden indokolja az értéktárba történő felvételét, illetve javaslatához csatolhat képeket, írásos dokumentumokat, ajánló/támogató leveleket. Az előterjesztésnek nem kell tanulmányszerűnek lennie. A jó előterjesztés ugyanakkor informatív és alkalmas arra, hogy megismerjék az adott dolog érték mivoltát és jelentőségét.

Az értéktár bizottság működési szabályzatát a helyi önkormányzat képviselőtestülete határozza meg. az értéktár bizottság legalább három tagból áll. Tevékenységéről beszámol a helyi képviselőtestületnek. Az értéktár bizottság működéséhez és feladatainak ellátásához szükséges pénzügyi, tárgyi és ügyviteli feltételeket a helyi önkormányzat biztosítja. Magyarország majd 3200 településén nagyjából ezer településen jött létre értéktár bizottság.

Minderről azért szerettem volna a helyi értéktár bizottság munkája bemutatása előtt általánosságban szólni, mert a 2024-ben megválasztott helyi képviselőtestület tagjainak döntő többsége újonnan került be, így nem feltétlenül tudnak e bizottság létéről, működéséről, eddigi munkájáról.

Környező településeink közül az alábbiakban működik helyi értéktár bizottság: Kunszentmártonban 2014 óta, Cserkeszlőben és Tiszaföldváron pedig 2021 óta.

Településünkön 2014-ben alakult meg a helyi értéktár bizottság. A képviselőtestület az alábbi személyeket kérte fel és bízta meg a települési értéktár működtetésére:

- Mátéfi Ágnes elnök
- Séráné Domokos Györgyi elnökhelyettes
- Pákozdi Antalné tag
- Gál Imréné tag

Az Öcsödi Települési Értéktárba 2025. január 31-ig felvett értékek a következők:

- Községháza
- Református templom

- Híd
- I. világháborús emlékmű
- Öcsödi perec
- Farkas Antal (1922- 2010) színművész munkássága
- Enyedi Anatalné (1927- 20059 munkássága: tanítónő, a helyi hagyományok gyűjtője, a kulturális élete meghatározó egyénisége
- Daróczi István (1900-1986) életútja: egyszerű parasztember, aki tevékenyen vett részt Öcsöd, a veresházi tanyavilág, majd Cserebökény XX. századi történetében.
- Oláh Sándor (1923-1989): kertésztanár, kertészeti szakíró, költő munkássága
- Bencsik Márta (1952) szalma- és csuhéfonó népi iparművész munkássága
- Öcsödi Hagyományörző Népdalkör
- Öcsödi Hagyományörző Kézimunka szakkör
- József Attila Emlékház és Helytörténeti Gyűjtemény
- Zsidó temető
- Kunhalmok Öcsöd határában
- Könyv alakú csigacsináló bordák
- Öcsödi kubikosság
- Az egykori Kulik-malom
- Régi öcsödi kölesételek
- Hegedűs- Kis Cukrárszat
- Petőfi út 44. sz. alatti ház: a Pantó Antal Hagyományörző Egyesület székháza, népi építészeti emlék
- Sulyom (tészta)
- Ördögárok Öcsöd határában lévő nyomvonala
- Öcsöd címere
- Porgesz József (1880- 1944): öcsödi zsidó származású építész munkássága
- Dr. Tolnay Gábor (1931- 2023): pedagógus, könyvtáros, agrártörténész, múzeumigazgató, szerkesztő, címzetes főiskolai tanár, az MTA köztestületi tagjának munkássága
- Kovács Mihály (1927- 2024): az utolsó öcsödi holokauszt- túlélő életútja
- A Hármás- Körös Öcsöd határában lévő holtágai

Eddig mindösszesen 28 db helyi érték került be a települési értéktárba. Az Ördögárok sáncrendszere bekerült a Vármegyei értéktár elemei közé még 2023-ban. (E sáncrendszer még meglévő nyomvonala több megyebeli település határán keresztülfut.)

2024-ben két helyi értékünk is jeles ünnepet ért meg: a Hagyományörző Kézimunka Szakkör alakulásának 45., míg a Hagyományörző Népdalkör megalakulásának 50. évfordulóját ünnepelte, felidézve az alakulásukat és az azóta elért eredményeket.

2024. augusztus végén nyílt meg és néhány hétig látogatható volt a Tájházban rendezett helyi válogatott értéktári elemeket bemutató kiállítás. Az értéktárak működésében nemcsak az értékek felvétele, regisztrálása fontos, hanem azok bemutatása, megismertetése és tudatosítása a helyi közösség felé. A kiállítás megnyitóján is sokan látták. A későbbiekben felkeresték a helyi Idősek Otthona lakói, a nagyobbacska

óvodások, alsó tagozatos osztályok és felső tagozatos napközisek csoportja, akik irányított beszélgetés, nézelődés formájában ismerkedhettek meg a válogatott helyi értékeinkkel: látható, olykor pedig tapintható vagy épp ehető formában.

2024. november 27-én Közművelődési Szakmai Napon vettünk részt Karcagon. A helyi értéktár bizottságot két fővel képviseltük.

A Nemzeti Művelődési Intézet Jász- Nagykun- Szolnok Vármegyei Igazgatósága ezt a napot a közösségi értékfeltárás jegyében rendezte. A rendezvény helyszíne Karcag legújabb turisztikai látványossága, a Karcag Kincse Művészeti és Kulturális Központ volt.

A Nemzeti Művelődési Intézet egyik kiemelt programja, munkájának egy meghatározó eleme a közösségi értékfeltárás, valamint az ehhez kapcsolódó projektek, a települések értéktárakkal kapcsolatos módszertani támogatása. Így kapcsolódott a szakmai naphoz a Jász- Nagykun- Szolnok Vármegyei Értéktár Bizottság is.

A programon a „falukönyvet”, mint helyi értéket Rónyai László az Nemzeti Művelődési Intézet Jász- Nagykun- Szolnok Vármegyei igazgatója mutatta be. Majd több jól működő, aktív értéktár bemutatkozása következett (Rákóczipfalva, Kunszentmárton, Abádszalók). Majd Győri- Papp Judit a Jász- Nagykun- Szolnok Vármegyei Értéktár Bizottság újonnan megválasztott elnöke köszöntötte a megjelenteket. (Az újonnan megválasztott elnökszöveg egyébként környékbeli, kunszentmártoni.) Tájékoztatójában beszámolt a gazdag kulturális értékekkel, népművészeti és gasztronómiai hagyományokkal rendelkező vármegyénk kincseit őrizni hivatott Vármegyei Értéktár Bizottság 2024-es tevékenységéről, a 2024-ben újonnan felvett értékeinkről, a sikeres Hungarikum pályázatnak köszönhetően megvalósult „Kutassuk Közös Kincseinket!” Kárpát-medencei vetélkedőről és a Vármegyei Értéktár megújult honlapjáról (www.ertektar.jnszm.hu) és közösségi média felületéről is. A jövőbeni terveket felvázolva ismertette a tervezett rendezvényeket, többek között az ismét megrendezésre kerülő Kárpát-medencei vetélkedőt, a megvalósuló pályázatokat, illetve az új Nemzeti Értékek Tára rendszerét, ahol az értéktár bizottságok rögzítik, dokumentálják a nyilvántartott értékeket, melyek ezáltal a nagyközönség számára is elérhetőek lesznek a www.hungarikum.hu weboldalon keresztül.

(A Vármegyei Értéktár Bizottságnál nem csak az elnök személyében, hanem a titkárában is változás történt. Az újonnan megválasztott titkár Lengyel Krisztina lett, aki nem jött el erre a rendezvényre, így még nem ismerjük őt.)

A helyi értéktár bizottság idei terve között szerepel egy a településünk honlapján megjelenő önálló „értéktári” fül létrehozása a helyi értéktárba eddig felvett elemek informatív, szöveges és képekkel ellátott bemutatását, mely nem csak a helyiek, elszármazottak, hanem a település iránt érdeklődők kíváncsiságát is kielégítheti.

Mátéfi Ágnes

elnök